

Inleiding

Verkiezingsaffiches zijn ongeveer zo oud als het algemeen kiesrecht. Vanaf 1918 kon iedere man en vanaf 1922 iedere vrouw ouder dan 25 jaar zijn of haar stem uitbrengen. De politiek werd zo massaler en de politieke partijen zochten naar nieuwe manieren om hun achterban te benaderen. Een van die middelen was het verkiezingsaffiche. Voor die tijd waren er wel advertenties en aanplakbiljetten waarop kandidaten werden aanbevolen, maar daarop stonden doorgaans geen afbeeldingen. Dat veranderde na de invoering van het algemeen kiesrecht. Met deze beeldaffiches maakten de partijen zichzelf zichtbaar in de publieke ruimte en konden zij zich aan de kiezer presenteren. Sindsdien hebben de partijen die aan de Tweede Kamerverkiezingen deelnamen tientallen miljoenen exemplaren van die plakaten laten drukken, die hun aanhangers vervolgens voor de ramen hingen of op muren of borden plakten. Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 1956 bijvoorbeeld ging het om bijna twee miljoen stuks.

Het gebruik van het affiche is de laatste decennia wel sterk afgenomen; zo bedroeg de totale oplage in 2002 niet veel meer dan een half miljoen.¹ De reden voor die terugval is vooral de dalende politieke betrokkenheid. In de aanloop naar de verkiezingen verdwijnen de affiches steeds meer uit het straatbeeld. Zo nu en dan duikt de suggestie op om ze dan maar helemaal af te schaffen, maar daar willen de partijen niet aan — althans niet alleen: ze zijn er niet geheel zeker van dat partijen die er wel mee doorgaan, daar op de een of andere manier toch van zouden profiteren. De affiches bestaan dus nog altijd, maar ze kwijnen wel wat weg nu hun verspreiding vooral beperkt is tot het van gemeentewege geplaatste verkiezingsbord.

Het verkiezingsaffiche is op leeftijd gekomen; het bestaat nu een kleine honderd jaar. Achter elkaar geplaatst geven die plakкатen een fraai beeld van de ontwikkelingen in de Nederlandse politiek in de twintigste eeuw. De veranderingen in de boodschap die zij uitdragen en in hun vormgeving weerspiegelen de overgang van verzuilde, ideologische politiek naar meer gepersonaliseerde vormen van politiek. De affiches tonen ook de ontwikkelingen bij de partijen zelf. Lijsttrekkers kwamen en gingen, nieuwe thema's doken op, campagneleuzen losten elkaar af — het is vaak op de affiches te zien. Met dat alles geven de plakкатen ook een goede indruk van de identiteit van de partij.

In dit boek wordt een overzicht gegeven van de affiches van het CDA en zijn voorlopers, de Anti-Revolutionaire Partij (ARP), de Christelijk-Historische Unie (CHU) en de Rooms-Katholieke Staatspartij (RKSP) en haar opvolger de Katholieke Volkspartij (KVP). We beperken ons tot de plakкатen die zijn gemaakt voor de Tweede Kamerverkiezingen van 1918 tot 2012 — in totaal 27 verkiezingen. Achter elkaar gezet geven de affiches met hun symboliek en thematiek een prachtig beeld van het eigene van de verschillende partijen, en hoe dat tot uiting kwam in hun benadering van de kiezer. De RKSP koos voor een uitgesproken ideologische aanpak, in allegorische voorstellingen verbeeld, zich vaak afzettend tegen het socialisme. De ARP stelde al in het interbellum de persoon van de lijsttrekker op zinnebeeldige wijze centraal. De CHU wilde aanvankelijk weinig van verkiezingsaffiches weten, maar realiseerde zich dat ze niet kon achterblijven. Veel werk maakte zij er nooit van. Na de Tweede Wereldoorlog verdween al snel de symboliek van de affiches en werden ze zakelijker. Vanaf de jaren zeventig kwam eigenlijk zonder uitzondering de persoon van de lijsttrekker centraal te staan. Met de veelvormigheid van het affiche was het toen wel gedaan.

Dat de ideologie aan relevantie inboette, blijkt niet alleen uit de affiches — het is ook zichtbaar aan de toenadering tussen ARP, CHU en KVP. Doordat hun onderlinge religieuze verschillen aan scherpte inboetten, konden zij samengaan in het CDA — daartoe gestimuleerd door hun electorale verval. De ontwikkeling van de verhoudingen tussen deze drie partijen is het onderliggende verhaal in dit boek. Daarom komen in het eerste hoofdstuk allereerst de moeizame betrekkingen tussen protestanten en katholieken in de negentiende eeuw aan de orde. Hun regeringssamenwerking in de zogeheten 'Coalitie' in het interbellum staat centraal in hoofdstuk 2. Vervolgens komt in

het derde hoofdstuk de naoorlogse periode tot het begin van de jaren zestig aan bod. ARP en CHU zakten toen al wat weg in de kiezersgunst, maar de KVP wist zich nog goed te handhaven. Het vierde hoofdstuk gaat over de totstandkoming van het CDA. Nadat de KVP bij de verkiezingen van 1967 electoraal onderuit was gegaan, begonnen de gesprekken over eenwording, die in 1977 leidden tot één verkiezingsprogram en één kandidatenlijst, aangevoerd door Dries van Agt. Het laatste hoofdstuk gaat over het CDA, van Van Agts opvolger Ruud Lubbers tot de huidige partijleider Sybrand van Haersma Buma. Centraal in deze beschrijving staat echter het *Christen Democratisch Affiche*: meer dan honderd stuks vertellen hun eigen verhaal.

